

Säkrare

JAKT

FOTO: MATTIAS BOKINGE

FOTO: MATTIAS BOKINGE

En ny jaktsäsong har inletts. Naturupplevelser med kamrater och hundar, spännande ögonblick och värdefulla tillskott till hållningen är vår angenämförväntan på jaktens stora ordetid.

Att i det sammanhanget komma stickande med budskapet att vådaskott statistiskt sett dödar 1,4 personer per jaktår, ter sig för en bjärt kontrast till uppmålade drömbilden.

Men ändå finns de där, riskerna. Visserligen är trenden klart nedåtgående sedan vi under perioden 1983–1999 hade 2,3 dödsolyckor per säsong. Man kan också ställa jakten i relation till andra fritidssysselsättningar och finna att det exempelvis är farligare att rida än att jaga, eftersom antalet dödsolyckor med hästar inblandade ligger på två till fyra per år.

Men likväl, säker kan bli säkrare, bra kan bli bättre.

Jägareförbundet driver just nu projektet Säkrare Jakt i syfte att minimera inte bara vådaskotten utan även bomskotten och skadskjutningarna på vilt. Därför har det bland annat gjorts en film som bifogas med detta nummer av Svensk Jakt. Se den!

Med det här temanumret vill vi stimulera till diskussioner bland jaktlagen om vapenhantering, övningskytte och andra säkerhetsaspekter kring jakten.

Gunnar Nilsson

Kommunikation kan rädda liv

Den vanligaste dödsolyckan vid älgjakt sker då en jägare lämnar sitt pass i tysthet och sedan förväxlas med en älg. Forskning på ämnet visar att hundförare inte alls drabbas lika ofta, trots att de rör sig mycket mera i markerna. Skillnaden mellan de två grupperna kan vara kommunikationen.

AV ULF LINDROTH (TEXT & FOTO)

Förväxlingsolyckorna toppar med knapp marginal älgjaktens olycksstatistik framför olyckor till följd av dåligt kulfång. Men statistiken visar något mycket intressant. Förväxlingsolyckorna slår mycket olika.

De som rör sig mest i markerna under älgjakten är hundförare. Ändå drabbas de nästan aldrig av vådaskjutningar.

– Jag kommer inte på rak arm ihåg någon vådaskjutning av en hundförare, säger professor Anders Eriksson som undersökt jaktolyckorna i Sverige under tre decennier.

De som blir skjutna är passkyttar. Men inte vilka passkyttar som helst, utan specifikt de som lämnar sina pass på eget initiativ och utan att meddela jaktledaren.

Hundförare är som regel säkerhetsmedvetna och när passkyttarna stannar på sina pass är riskerna vid älgjakt mycket små.

Särskilt farligt har detta visat sig vara när det samtidigt pågår ett eftersök. Kanske för att övriga jägare har högre press på sig än vanligt och därför kan vara mera benägna att göra misstag. De är också beredda att skjuta i sämre lägen än vanligt.

Samtidigt är det intressant att hundförarna, som rör sig mycket mer i markerna, ändå nästan aldrig råkar illa ut.

– Hundförarna har nog rätt hög självbevarelsedrift, säger Anders Eriksson. De har nog förstått det här med säkerhet, passkyttarna är inte lika medvetna.

Så vad gör hundförarna som inte förlupna passkyttar är lika duktiga på?

Till att börja med är de generellt sett bättre på att klä sig i signalfärger. Det finns många alternativ idag, till exempel västar och jackor i olika mönster.

Dessutom vet de flesta hundförare var de har sina skyttar och hur de ska närma sig passen.

Men viktigast av allt är sannolikt kommunikationen. Hundförare är som regel duktiga på att rapportera vad de gör. Ofta kontaktar de en passkytt då de närmar sig. Effekten är enkel och självklar. Den som förväntar sig att se en hundförare tror sig inte se en älg.

När en oanmäld passkytt däremot tyst smyger in i ett pass, särskilt under pågående eftersök, så gör han eller hon i princip allt som är möjligt för att bli statistik.

Självklart blir han eller hon i den överväldigande majoritetens fall ändå inte tagen för älg. Men det sker ofta nog för att den förlupna passkytten ska toppa olycksstatistiken. Följden är stora tragedier för alla inblandade.

Å ena sidan är det anmärkningsvärt att den olyckstyp som kanske är allra enklast att förebygga fortfarande är vanligast. Å andra sidan så finns här chansen att ta ett riktigt effektivt grepp om säkerheten vid jakten.

Om alla jaktledare instruerar sina passkyttar att stanna på passet tills de får andra instruktioner och om alla jakt-deltagare följer instruktionen, så har jägarkåren en chans att nästan utan ansträngning kunna minska antalet döds-olyckor vid älgjakt drastiskt. □

Hundförare under älgjakten råkar ytterst sällan ut för förväxlingsolyckor. En viktig del i förklaringen kan vara att de kommunicerar mycket med passkyttarna.

Skjut sittande

Om alla sitter i skären minskar risken för olyckor.

Vid fågeljakt med flera skyttar i ett gömsle eller en båt finns en särskild olycksrisk. Genom åren har flera olyckor inträffat då någon rest sig upp framför en annans bössmyning i skott-ögonblicket.

Självklart ska ingen skjuta just över huvudet på sin jaktkamrat. Men fågel-situationerna kan vara snabba och intensiva spännande och en del jägare blir mera stressade än andra. Du vet inte hur din kamrat kommer att reagera.

Den viktigaste anledningen att förbli sittande är att minska risken för att din jaktkamrat blir vådaskytt. Det ökar din egen säkerhet och gör samtidigt jakten trevligare för kamraterna.

Ulf Lindroth

Ny undersökning på gång

I november kommer Institutionen för rättsmedicin vid Umeå universitet tillsammans med Svenska Jägarförbundet att genomföra en ny undersökning om jaktolyckor, eller snarare sagt om incidenter vid jakt.

Ett antal jägare kommer att få en enkät med frågor om deras eventuella erfarenhet av vådaskott.

Bakgrunden är att endast en liten del av alla vådaskott leder till olyckor. Idag finns endast dödsolyckorna i statistiken, men som underlag för ett effektivare säkerhetsarbete behövs en bättre bild även av olycks-tillbudena, alltså de vådaskott där tur-en gjorde att ingen kom till skada.

Ulf Lindroth

Älgjakten inte farligast

Professor Anders Eriksson vid Institutionen för rättsmedicin vid Umeå universitet har gått igenom de jakt-olyckor med dödlig utgång som skett i Sverige under senare årtionden. Det är 86 stycken under perioden 1970–2000.

Tack vare Anders Erikssons arbete har vi idag en ganska god uppfattning om hur de typiska jaktolyckorna ser ut.

Till exempel var olyckor vid småviltjakt vanligare än olyckor vid älgjakt under studieperioden. Men det går att se förändringar.

I början av studieperioden skedde de flesta olyckorna vid småviltjakt med hagelgevär. De skedde oftast antingen då en jägare ramlade och ett skott gick av, eller då ett skott gick av i bilen.

Men hagelolyckorna minskade kraftigt under den undersökta perioden, från 24 mellan 1970 och 1982 till tio under den lite längre perioden mellan 1983 och 2000.

Enligt Anders Eriksson är tänkbara förklaringar till minskningen dels att de gamla hanbössorna blev allt ovanligare, dels att vapenhanteringen blev bättre till följd av jägarexamens införande.

Samtidigt ökade kulvapenolyckorna vid småviltjakt – från fem till elva under samma perioder, huvudsakligen på grund av ökad rådjursjakt. Vid älgjakten skedde 36 olyckor, 18 under vardera perioden.

Kulvapenolyckorna gick alltså förbi hagelvapenolyckorna. Samtidigt låg olyckorna vid småviltjakt sammanlagt kvar på en lite högre nivå än älgjakt-olyckorna. Av de 86 som dödades vid jaktolyckor var 81 jägare.

Ulf Lindroth

Jaktledarens viktiga ansvar

Jaktledaren är en nyckelperson i säkerhetsarbetet. Han eller hon har frivilligt axlat ansvaret att organisera jakten, vilket alltid ska göras med hänsyn till säkerheten. Det ansvaret har dessutom en juridisk tyngd. Men jaktledaren har framför allt stora möjligheter som inte ska för-sittas.

AV ULF LINDROTH

En medvetet arbetande jaktledare kan göra mycket för att minimera riskerna vid jakten. Det är strängt taget jaktledarens viktigaste ansvar. Det återspeglas också i de krav lagen ställer på en jaktledare.

Samtidigt ska inte de juridiska kraven överdrivas. Jaktledaren ska ha varit ganska försumlig eller rentav ha gett felaktig information för att fällas i domstol efter att det skett en olycka. Till syvende och sist är det lossade skottet skyttens ansvar.

Jaktledarens ansvar är inte minst moraliskt. Det är ett ansvar mot jaktkamraterna och andra som vistas i skogen och följer av att jaktledaren accepterat uppgiften att leda jakten på ett säkert och effektivt sätt.

Jaktledaren kan använda ett antal verktyg för att göra jakten säkrare. Någ-

FOTO: MATTIAS BOKINGE

ra av dem är reglerade i lag, andra kan jaktlaget ge jaktledaren genom stämmobeslut eller stadgar. Och samtliga blir mycket mer verkningsfulla om jaktledaren tar ansvar och är en god ledare.

För att börja med de verktyg lagen ger jaktledaren, eller de krav lagen ställer på jaktledaren, så är de tämligen trubbiga. Det handlar mest om en informationsplikt. Jaktledarens uppgifter enligt lagen är att:

- Informera om sambandsbestämmelser och förbjudna skjutriktningar.
- Informera jakttagarna om att de bör vara ansvarsförsäkrade och bära röda hattband eller liknande.

Det är inte konstigt att jaktledaren sällan fälls till ansvar då en olycka inträffat. Lagen håller skytten huvudansvarig i så gott som samtliga fall. Men i ett effektivt säkerhetsarbete behövs en mer aktiv och ansvarstagande jaktledare och därför har jaktlaget, klubben eller före-

ningen ett ansvar för att lyfta jaktledarens arbete till en lite högre nivå.

Beroende på hur jaktlaget är organiserat kan jaktledaren ges större befogenheter i stadgar eller av en årsstämma eller motsvarande möte.

För en säker jakt är det lämpligt att jaktledaren tar ansvar till exempelvis för att:

- Kontrollera att fasta pass är skottfältsröjda och förbjudna skjutriktningar markerade före jakten. Det ansvaret kan med fördel delegeras.
- Planera jakten, fatta beslut om vilka såtar som ska jagas, vilka pass som ska besättas samt vilka hundar och hundförare som ska gå.
- Se till att samtliga jakttagare är orienterade om markerna och den planerade jakten.
- Alla jakttagare kommer på pass och att samtliga hittar till samlingsplatsen efter jakten.

- Avvisa jakttagare som bryter mot reglerna. Jaktledaren kan avvisa en deltagare för dagen, längre avstängningar måste som regel fattas av en styrelse eller motsvarande.

Andra regler och formuleringar kan förstås också behövas.

För att göra säkerhetsreglerna väl kända av alla jakttagare kan jaktledaren med fördel skriva in dem i ett PM som delas ut vid jaktens start.

Exempel på säkerhetsföreskrifter kan vara:

- Att passkytt ska stå kvar på passet, vid behov angivet i detalj vad som gäller i fråga om avstånd, samt att detta gäller tills återsamling sker eller tills jaktledaren lämnat tillstånd att lämna passet, även då vilt påskjutits.
- Vapen får endast laddas på passet, ska i övrigt hanteras öppet eller brutet.
- Passkytt ska orientera sig om grann-

pass och förbjudna skjutriktningar.

- Att skott endast får lossas då det finns kulfång, samt kraven på kulfång.
- Vad som gäller för skjutriktningar vid jakt med drevfolk.
- Förbud mot skott mot vilt då hundar finns i riskområde eller fångskott mot skadat vilt då hund finns nära vilt eller skytt.
- Att signalfärgat plagg eller markering måste bäras.

Jaktledarens PM bör även innehålla regler och anvisningar om till exempel skjutbara djur och kommunikation.

Om det står i stadgar eller stämmobeslut att jaktledaren har befogenhet att besluta om dessa regler och även avvisa jägare som bryter mot dem, så kan säkerhetsarbetet göras mycket effektivare.

Men om jaktledaren verkligen vill göra ett bra jobb med säkerheten så

Jaktledarens roll är särskilt reglerad vid jakt på älg och kronvilt, men jaktledaren är lika viktig vid all gemensamhetsjakt.

räcker det inte med regler. Jaktledaren måste föregå med gott exempel. Jaktledaren måste också vara beredd att ingripa vid regelbrott, och visa att slarv med till exempel vapenhanteringen inte accepteras. □

Jaktledarens ansvar enligt § lagen

Jaktledarens ansvar regleras bland annat i Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd, (NFS 2002:19, 20 §). Det som rör säkerheten återges här:

“Vid licensjakt efter älg eller kronhjort liksom vid jakt efter älg eller kronhjort inom älg- eller kronhjortsskötselområden skall följande villkor gälla:

Jakt får inte bedrivas utan att en ansvarig jaktledare är utsedd vid varje jakttillfälle.

Jaktledaren skall före jaktens början informera samtliga jakttagare om avskjutningsföreskrifter, sambandsbestämmelser, förbjudna skjut-

riktningar, gränsförhållanden samt om övriga regler som kan behövas för jaktens genomförande. Jaktledaren skall vidare informera om skyldigheten att inneha vapenlicens och att ha löst jaktkort (viltvårdsavgift).

Jaktledaren skall informera varje jakttagare om att han bör vara ansvarsförsäkrad, bör bära röda band eller motsvarande kännetecken under jakten samt att han årligen före jakten bör ha förvässat sig om att vapnet är inskjutet och att han har tillräcklig skjutskicklighet för att bedriva jakt efter älg respektive kronhjort.” □

Utbildning för jaktledare

Svenska Jägareförbundet har en särskilt utbildning för jaktledare. Den är två dagar lång och hjälper jaktledaren att ta ett effektivt helhetsgrepp om sitt uppdrag.

Säkerhetsarbetet har naturligtvis en central plats i utbildningen, som är både teoretisk och praktisk.

Jaktledarutbildningar annonseras på länssidorna i Svensk Jakt Nyheter och den intresserade kan även kontakta närmaste Jägareförbunds kontor för mer information. □

Ser du i syne?

Att stubben blir till en bock när skymningen sänker sig har väl alla jägare erfarenhet av. Men det brukar inte ta särskilt lång tid att upptäcka misstaget. Det finns dock tillfällen, till exempel under stress, då hjärnan kan omtolka ett synintryck, och det är då det kan bli farligt.

AV BO LINDEWALL

Att jaga är normalt en av de säkraste sysselsättningar man kan ägna sig åt. I snitt omkommer 1,4 personer per år, men då finns det cirka 285 000 jaktkortslösare som avlossar någon eller några miljoner jakt- och träningskott.

Det tillhör alltså sällsyntheterna att en person råkar illa ut genom att bli beskjuten. Men det finns exempel där en person blivit skjuten till döds av en jaktkamrat. En jaktkamrat som kanske såg en älg, fast det var en människa.

Vare sig man ska bli stridsflygare eller jobba som pilot på ett flygbolag får flygeleven genomgå ett DMT-test.

Är du säker på vad du tror ser är vad du verkligen ser? Trötthet och stress kan ibland spela oss ett spratt.

DMT står för Defence Mechanism Test (Försvarsmekanism-test).

Testet visar om personen har en benägenhet att omtolka synintryck då han eller hon hamnar i en stressituation. Något som för en pilot, och passagerarna, kan få dystra konsekvenser.

Testet består i att testpersonen med hjälp av en speciell apparat visas bilder i ett högt tempo. Den testade får sedan löpande redogöra för vad han eller hon uppfattat att bilderna föreställer.

Är man trött, stressad, sjuk, eller berusad kan hjärnan omtolka synsignaler så man helt enkelt ser det man vill se. Det kallas målfixering. En stridspilot kan till exempel se ett fientlig flygplan där det riktiga synintrycket är en konsigt molnformation.

Det finns situationer då också en jäg-

are omtolkar verklighetens synintryck så att de passar in i vad han eller hon vill se. En jaktkamrat blir en älg, eller prassel och rörelse i ett buskage tolkas som ett rådjur.

Det är viktigt att komma ihåg att personen faktiskt ser det han vill se. Det är helt enkelt hjärnan som har spelat ett spratt. De flesta av oss har väl behövt kontrollera en extra gång för att avgöra att rotvälтан på hygget i morgondiset verkligen var en rotvälta och inte en älg.

Att det kan få ödesdigra följder då hjärnan signalerar att en hundförare är en skadad älg eller en bärplockare är ett rådjur säger sig självt.

Nu finns det sätt att motarbeta målfixeringen.

Först och främst genom att jaga ut-

vilad och helt enkelt inte försätta sig i situationer som är allt för stressande. Och kanske avstå från att delta i eftersök om man är ny som jägare eller nervös inför situationen.

Det finns också rent mekaniska hjälpmedel. De orangea och gula hattbanden, och andra säkerhetskläder som västar och kepsar, gör inte bara att jägaren syns bra, de har också som funktion att de bryter de mekanismer som leder till att synintryck tolkas på felaktigt sätt i hjärnan.

Knepet är att ”hålla garden uppe”. Många jägare är mycket duktiga på att bära signalfärger i början av jakt-säsongen, men slarvar sedan vartefter veckorna går.

Men det är lika viktigt med signalfärger första älgjaktssdagen som när haren ska uppvakts i februari! Målfixeringen tar inte semester. □

Signalgult är en effektiv säkerhetsfärg. Säkerhetskläder som västar och kepsar, liksom hattband, gör inte bara att jägaren syns bra, de bryter också de mekanismer som leder till att synintryck tolkas på felaktigt sätt i hjärnan.

Så undviker du målfixering

- Jaga mycket. Studera mycket vilt.
- Bär signalfärger vid all jakt, hela säsongen. Det är lätt att sänka garden en bit in på jaktåret.
- Träna mycket på skjutbanan. Gör dig förtrogen med dina vapen.
- Säg ifrån om vissa situationer, exempelvis eftersök, stressar dig. Att vara ärlig är inget att skämmas för.
- Jaga inte när du är trött, sjuk eller på annat sätt har påverkat psyke.
- Om du är jaktledare, var tydlig med informationen, exempelvis om ett eftersöksekipage rör sig i området. Försök kontrollera om någon i jaktlaget har svårt att hantera en stressig situation. Visst är det känsligt att ta någon åt sidan, men det är bättre att ta det obehaget än att ställa till med en situation som leder till en olycka.
- Vid minsta tveksamhet. Skjut inte.

Se upp med rött!

Jägarna väljer oftast rött eller signalorange som säkerhetsfärg. Men ungefär en av tio svenska män (färre kvinnor) är röd-grönfärgblinda.

Ett grått hattband är inte en bra färgmarkering på en grå jägarmössa, för så upplever många jägare den så kallade säkerhetsfärgen!

Idag används signalgult regelmässigt längs till exempel våra vägar. Det är den färg som personer med normalt färgseende lättast upptäcker. Men det är även betydligt färre som har problem att se gult än rött.

Signalgult är därför en effektivare säkerhetsfärg än signalorange, och allra bäst är kanske en kombination.

Ulf Lindroth

Trivsel med tydlighet

– Behandla alltid vapnet som om det var laddat! Om det, korta men tydliga, rådet följdes i alla lägen skulle säkerheten öka avsevärt vid jakt och på skjutbanor. Det menar jägaren och jägarskoleledaren Hans Abrahamsson i Tjällmo.

AV GUNNAR NILSSON (TEXT & FOTO)

Säker vapenhantering handlar om allt från vapenvård och förvaring till hantering vid jakt och träningskjutning.

I det jaktlag där Hans Abrahamsson är biträdande jaktledare får alla deltagare varje år inför älgjakten kvittera att man tagit del av de bestämmelser som gemensamt har fastställts. I dessa står när man får ladda sitt vapen, när det ska vara plundrat (och slutstycket tillbaka draget), att man bara får skjuta när det finns kulfång och så vidare.

– Det är kanske inte så vanligt att jakttagarna måste kvittera för reglerna, men det ger ökad tyngd åt budskapen och det går då inte att ursäkta sig med att man missat informationen, säger Hans Abrahamsson.

När det är dags att lösa medlemskort i jaktlaget räcker det inte att betala årsavgiften till kassören. Innan kortet delas ut ska även jaktledaren skriva under att man skjutit godkänt prov.

Häng inte ett laddat vapen över axeln vid skjutbanan. Tar skytten tag i remmen med armen från motsatta sidan av kroppen dippar pipan ner bakåt och kan komma att peka mot skyttar som väntar på sin tur, förevisar Hans Abrahamsson.

Att Hans har en bakgrund som yrkesmilitär tycker han är en styrka vid upplägget av jakten. Det skulle förvisso kunna bli så uppstylat och strikt att en del av trivseln tappades, men så har han inte upplevt att det tagits emot.

– Vi har precis lika roligt som om vi

inte var så hårda med säkerheten och träningen. Jag har istället hört jakttagare från andra lag med lite avund säga: Tänk om det kunde vara så här väl organiserat hos oss!

– Inför varje säsong ordnar vi även en kuljaktstig för att träna och umgås,

och där diskuterar vi igenom om vi vill ändra några rutiner eller pass inför jakt-erna, tillägger han.

Hans Abrahamsson har varit med om att jakttagare har uteslutits ur laget på grund av upprepade förseelser beträffande säkerhet eller jaktdisciplin. Likaså är man uppmärksam på att det inte förekommer alkohol.

– Det är aldrig roligt att hindra någon, men eftersom alla vet villkoren har det alltid accepterats, och den ömsidiga respekten finns kvar.

Eftersök brukar innebära en förhöjd säkerhetsrisk eftersom situationen är annorlunda från gång till gång. Ofta är dessutom den skytt som föranlett eftersöket lite spänd.

– När vi gör eftersök på klövvilt låter vi därför en annan skytt gå med hundföraren.

Hur säker vapenhanteringen än är när vapnet är laddat, så upplever Hans Abrahamsson generellt en alltför vanlig syn vid jakter, nämligen att vapen vid samlingar mellan såtarna står luta- de mot bilar eller släta väggar.

– Då behövs det så lite för att ett va- pen ska falla omkull. Det kan vara till- räckligt för att rubba siktet en aning, menar Hans, som alltid predikar till sina jägarskoleelever att i stället i möj- ligaste mån ha vapnen liggande i ex- empelvis bilen.

Något annat som Hans Abrahamsson reagerat på är situationen när en skytt på skjutbanan laddat sitt vapen, hängt det över axeln för att ta på sig hör- selskydd och sedan ska ta vapnet igen.

– Som regel tar då skytten tag i rem- men med armen från motstående sida om kroppen, med påföljd att pipan dippar ner och pekar mot skyttar som står bakom och väntar på sin tur. Där- för borde det generellt vara förbud mot remmar vid skjutbanor. □

Lita aldrig på säkringen

Både hagel- och kulvapen ska vara säkrade ända fram tills en tydlig skottsituation uppstår. Osäkra först vid anläggningen mot ett skjutbart djur.

Köp aldrig ett vapen som inte kan osäkras lätt och tyst, så slipper du senare frestas att osäkra i förväg.

Men säkringar kan glömmas eller drabbas av funktionsfel. Därför får vapnets mynning aldrig vid något tillfälle peka i farliga riktningar, och

särskilt aldrig mot människor eller hundar.

Aldrig. Smaka på det ordet. Det är ganska oförlåtande. Men det är en studsarkula eller hagelkärve på kort håll också.

Under ett jägarliv är risken stor att du någon gång får se en ofrivillig av- fying på grund av slarv eller funk- tionsfel. Vänta inte med att skärpa till vapenhanteringen till efteråt.

Ulf Lindroth

Vårda säkringen

Åtminstone en gång om året bör du kontrollera säkringsfunktionen.

På studsaren lossar du mekanismen ur stocken, spänner upp mekanismen och provdrar med ordentlig fingerkraft i avtryckaren.

Om du lyckas lösa ut mekanismen måste du göra en noggrann felsök- ning. Kraftig nedsmutsning kan or- saka problemet, men om du inte ser tydliga tecken på onormala mängder hopbeckade olje- eller fettrester i säkringen och om rengöring inte lös- er problemet fullständigt kan det vara förslitning eller annat meka- niskt fel. Lämna då vapnet till en va- pentekniker.

Även hagelgevärets säkring bör ha en årlig kontroll. På ett vapen av brytmodell lossar du baskylen från kolven. På många modeller kan du sedan pressa in ett stift högt i stöt- botten och därigenom göra det möj- ligt att vika tillbaka toplevern.

Därefter kan du säkra och osäkra

och även använda pipväljaren. Går de tungt kan rengöring kanske lösa problemet. Vid glapp eller om säk- ringen inte fungerar distinkt kan det vara läge att anlita vapentekniker.

Ulf Lindroth

Hagelvapnets säkring ska vara lätt att manövrera med distinkta lägen.

Vissa studsarsäkringar kan drabbas av funktionsfel på grund av kraftig nedsmutsning eller av slitage.

Det här med kulfång och säkra skjutriktningar

När vapen i gott skick hanteras förnuftigt är riskerna för vådaskott minimala. Men är det något bevänt med jakt- en ska vapnen avlossas också. Även det kan göras praktiskt taget riskfritt om skytten tar ansvar för kulans flykt bortom målet.

AV ULF LINDROTH

En genomgång av jaktolyckor i Sverige under de senaste årtiondena visar att den näst vanligaste orsaken till dödsolyckor vid älgjakt är kulor som bommar eller går igenom viltet samt rikoschetter. Bara passkyttar som oanmält lämnar sina pass orsakar fler olyckor.

I princip hanteras både bommar och genomsnitt samt rikoschetter på samma sätt – genom att tänka kulfång och säkra skottriiktningar.

Här har många jägare käpphästar som de håller sig till. Det märks inte minst när man diskuterar kulfång.

En mycket vanlig inställning är att så fort det syns mark bakom djuret har man kulfång. Vissa som förespråkar den inställningen är också snabba att

FOTO: ULF LINDROTH

Kulfång är inte en exakt vetenskap utan en bedömning som görs från skott till skott. Tumregler som används av en klövviltjägare i en kuperad skogsmark har till exempel inget värde i sålisen. Ändå kan jaktsskott lossas lika säkert på båda ställena.

fördöma till exempel en fågeljägare som skjuter mot en tjäder i träd.

Men livet är inte så enkelt.

Att ett vilt står just under horisonten betyder inte mycket ifråga om kulfång.

Om kulan vinklar mot ett revben kan den lätt vinkla över horisonten. Om marken bakom viltet är stenig eller frusen kommer ett bomskott knapp-

ast att stanna i jorden. Istället kan kulan mycket väl rikoschettera och färdas hundratals meter i manshöjd över marken.

För att ytterligare komplicera saken har det betydelse vad skytten laddat med, inte minst vilken kul typ.

Samtidigt tänker den ansvarsfulla toppjägaren på var det finns bebyggelse och vägar. När skottet går med

FOTO: CONNY LUNDSTROM

riktning in över många kilometer av obebodda marker skickar skytten en kula som visserligen kommer att flyga långt, men som sedan tappar fart gradvis och slår ner i en brant vinkel. Längs kulans väg ner kanske den flyger någon eller några meter i manshöjd innan den går i backen. Riskerna med det är minimala.

Poängen är att det inte alltid är självklart vad som är en säker skjutriktning. Använd för all del gärna tumregler, men var beredd att tänka igenom skottmöjligheterna en gång extra.

Kanske kommer du att upptäcka att vissa skottlägen som du rutinmässigt utnyttjar är olämpliga. Kanske kommer du också att upptäcka att vissa som du rutinmässigt avstår från faktiskt är helt acceptabla.

På vapen- och skyttesidorna i Svensk Jakt 10/2006 tog vi en djupdykning i ämnet kulfång och säkra skottriktningar. Leta gärna upp den artikeln om du vill fördjupa dig i ämnet.

Det finns inte några hundra procentigt säkra tumregler för hur en kula beter sig. All bedömning av risken med ett visst skott bygger på sannolikheter och det är skyttens uppgift att väga samman dem före skottet.

Tänk på att det är något som med fördel görs i lugn och ro innan det kommer vilt i passet, och tänk på att med bästa möjliga kulfång blir bedömningen av eventuella risker mycket enklare. □

11 tänkvärda punkter

- En verkligt säker skjutriktning har ett bra kulfång där du kan se kulans tänkta nedslagsplats i marken och där terrängen ger passkyttar, hundförare, bärplockare eller jakthundar i skjutriktningen ett fullständigt skydd.
- En verkligt säker skjutriktning kan även vara flera kilometer av öppen is eller öppet vatten utan öar, båtar eller annan mänsklig närvaro.
- Säkra skott kan lossas mot vilt i träd, förutsatt att skytten tänker efter och vet att det finns kilometervida obebyggda marker i skjutriktningen. Kulan kommer oftast att gå brant ner mot marken vid nedslaget och gå en mycket kort sträcka i farlig höjd, mycket kortare än den kula som lossas längs marken mot vilt även då kulfånget är bra.
- Av samma anledning är det i öde jaktmarker säkrare att rikta eventuella signalskott uppåt än ner mot stenig eller frusen mark, särskilt om det kan finnas jaktkamrater eller andra människor i närheten. Ett brant nedslag utgör en mycket mindre risk än en flack rikoschett.
- Ett verkligt säkert kulfång ger inte en verkligt säker skjutriktning om vegetationen kan dölja hundar eller människor som befinner sig mellan skytten och kulfånget.
- Mjuk jord i brant vinkel är ett mycket bra kulfång.
- Skog stoppar till slut en kula, men du kan omöjligt vara hundra procentigt säker på vad som finns längs den sträcka kulan kommer att flyga genom skogen innan den stannar.
- Stenig eller frusen mark är dåligt kulfång. Den ger rikoschetter vid de flesta flacka träffvinklar men ofta även vid branta vinklar. Kulan kan ha mycket av sin kraft kvar.
- Trädstammar, ris eller kvistar kan ge upphov till kraftiga riktningförändringar. Försvaret räknar med 80 grader i sina riskbedömningar av skott mot skog.
- En hund eller ett andra vilt snett bakom det vilt du tänker skjuta på löper en klar risk att bli träffat av kulan eller rester av kulan. Det gäller inte bara rakt bakom det första djuret.
- Ju hårdare kula du använder, desto större blir risken att ha otur med en rikoschett. Snabba, lätta och mjuka kulor kommer att ge mycket färre olyckstillbud än exempelvis hårda bondade kulor eller helmantelkulor använda i samma situationer. Inte ens de mest extrema varianterna av lättsplittrade kulor är någon ursäkt för att sluta tänka kulfång, dock minskar onekligen sådana kulor risken för en olycka på grund av genomskott eller rikoschett. Självklart kan de dock inte användas vid jakt på alla viltslag.

FOTO: ULF LINDROTH

En expanderande jaktkula har en lägre rikoschettrisk än en helmantelkula.

Ulf Lindroth

Rent vapen ger tryggare vinterjakt

Kombinationen låga temperaturer och rester av vapenolja eller vapenolja eller vapenfett kan störa vapnets funktion, men även orsaka potentiellt farliga situationer.

AV ULF LINDROTH

I kyla stelnar rester av olja, smuts och i ännu högre grad vapenfett. Det kan i vissa fall fånga upp eller bromsa slagstiftet under ett ögonblick. Något som kan orsaka en kort fördröjning av avfiringen och leda till bom eller skadskjutning.

Det kan också ge en klick, vilket egentligen är bättre. Då är proceduren enkel. Vänta åtminstone 30 sekunder – eftersom skottet eventuellt kan gå med en liten fördröjning – och repetera sedan ut patronen. Förutom en missad skottchans har inget dramatiskt inträffat. Det är bara att åka hem och ta itu med den försummade vapenvården.

Sämsta alternativet är om ingenting hörs då avtryckaren dras bakåt. I praktiken kan vapnet vara avfyrat. Det mekaniska förloppet har bara inte nått fram till patronen.

Någonstans i mekanismen hänger någonting i köldstela rester av olja eller fett eller möjligen bara i rimfrost. Om skytten stressar upp sig kan detta vara en verklig risksituation.

Glöm inte för en sekund att hålla vapnet i en säker riktning! Ett skott kan brinna av när som helst. En ovan skytt

kan mycket väl få för sig att vända sig mot jaktkompisen, kanske med en fråga men även med ett vapen som kan avfyras i vilket ögonblick som helst. Gör aldrig det!

Det ska gå att repetera ut patronen i det här läget, men var beredd på att lyft-rörelsen i slutstyckshandtaget kan vara det som får skottet att gå. Slutstyckets låsklackar ska skydda dig tills slutstyckshandtaget lyfts så högt att slagstiftet blockeras och faran är över, men det är ändå obehagligt att lossa skott genom att börja öppna slutstycket.

Situationen förebyggs främst genom god vapenvård. För att undvika klick räcker det som regel att rengöra och torka ur slutstycket, men för att undvika att mekanismen hänger sig så måste man även hålla trycket rent.

Försök inte plocka isär trycket. Inför vinterjakten kan du eventuellt spola ur det med avfettning och därefter bara ge det den allra lättaste inoljning.

Undvik också att ta studsaren från kyla in i värme och tillbaka ut i kyla under jakt dagen. Det bildar rimfrost som i extremfall kan orsaka samma problem.

Uppstår problemet trots rimliga försiktighetsåtgärder kan någon kanske hävda att du skulle ha rengjort ännu mera noggrant, men samtidigt måste

FOTO: ULF LINDROTH

Temperaturer kring minus 30 grader är inte förlåtande vad gäller vapnets funktion.

du kunna ställa krav på utrustningen. Olika tekniska lösningar är olika driftsäkra och jagar du regelmässigt i tjugo minusgrader eller kallare ska du inte ha en känslig finvädersbössa.

Första gången den här typen av problem uppstår kanske du ska skärpa upp vapenvården. Upprepas det ändå är det läge att ta farväl av vapnet, åtminstone för vinterjakterna. □

Håll loppet fritt

Innan du laddar ett vapen ska du kontrollera att loppet är fritt från hinder. Detsamma gäller sedan varje gång under jaktdagen då du misstänker att det finns risk att mynningen kan ha pluggats igen av exempelvis snö, jord eller annat skräp.

Särskilt under vinterjakter kan det vara motiverat att ha med sig en delbar läskstång i ryggsäcken för att rensa ut snö. Hagelgevär kan ibland rensas hjälpligt med en tunn vidja, men det är omöjligt med kulgevär.

Att försöka blåsa ut snö ur pipan i låga temperaturer ger nästan ofelbart en ispropp istället. Det kan sätta stopp för dagens jakt.

En tejpbit framför mynningen är ett klassiskt vinterjägarknep. Särskilt hagelvapen riskerar pipsprängning om det finns snö i pipan, men inte heller

FOTO: MALOU KJELLSSON

studsarskytten går säker.

Det går utmärkt att skjuta utan att först avlägsna tejp.

Ulf Lindroth

När det klickar

Ibland händer det att vapnet klickar. Det viktiga ur säkerhetssynpunkt är då risken att skottet går efter några sekunders fördröjning. Det kan hända med både hagelvapen och kulvapen.

Både på jakt eller på skjutbanan ska den första reaktionen på klick därför vara att fortsätta hålla vapnet riktat i en säker skjutriktning. Med hagel framför allt bort från folk och hundar eller i banans skjutsektor och helst snett upp i luften. Med kula gäller förstås att rikta mot ett bra kulfång, på bana blir det skjutvallen.

Vänta minst 30 sekunder med att

bryta vapnet eller öppna mekanismen.

Gäller det en studsare öppnar du sedan snabbt och tar ut patronen.

Vill du undersöka anslaget i tändhatten håller du patronen vinkelrätt mot kroppen. En fördröjd antändning skickar tändhatten bakåt, vilket naturligtvis kan orsaka skada. Vrid därför bara patronen försiktigt tills du ser anslaget från sidan.

Om du har ett svagt anslag i tändhatten finns det anledning att undersöka vapnet eller att låta en vapen-tekniker göra det.

Ulf Lindroth

Klena knallar

Om du skjuter och får en känsla av att knall, rekyl eller något annat var onormalt – dovt, lågt, eller kanske en klick när du av bara farten repeterat ut patronen utan att hinna inspektera den – sluta skjut och kontrollera loppet ordentligt innan du skjuter nästa skott!

Vid fel på patronen kan något ha blivit kvar i loppet och då finns risk för vapensprängning.

Ulf Lindroth

Hagelvapen i olika kalibrar

Om du har hagelvapen i exempelvis både kaliber 20 och 12 finns anledning att vara extra misstänksam då tolvan ”klickar” under jakt. Det har hänt åtskilliga olyckor då ett hagelvapen i kaliber 12 av misstag laddats med en patron i kaliber 20 som låg i fickan.

Den klenare patronen faller ner i pipan istället för att lägga sig i patronläget. Naturligtvis blir det klick då jägaren försöker skjuta, men om denne bara tror att han eller hon glömt att ladda och stoppar i en ny patron i kaliber 12 så smäller det desto mera nästa gång. Vapensprängning!

Ulf Lindroth

FOTO: MALOU KJELLSSON

Ökad säkerhet på bred front

På bred front lanserar Jägareförbundet nu informationsmaterial om hur jakten kan göras säkrare, med färre skadskjutningar på vilt och färre jaktolyckor.

AV GUNNAR NILSSON

Svenska Jägareförbundets projekt Säkrare jakt löper under två år, fram till april 2009.

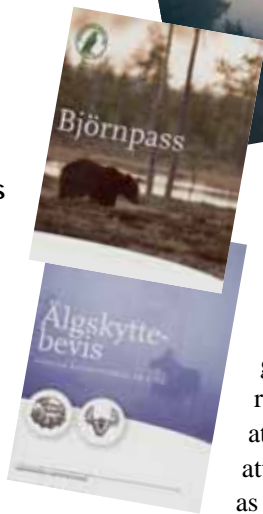
Ambitionen är att säkerhetsfrågorna ska ha hög prioritet vid samtalen runt brasorna och i jaktstugorna under jaktsäsongen. Och projektledare Andreas Herlitz tror att förutsättningarna är goda för ett bra genomslag.

– Jag har bara fått positiva reaktioner på de utskick som gjorts till skjutbanor och jaktvårdskretsar samt vid de föredrag jag har hållit, berättar han.

Projektet har inkluderats i Jägareförbundets så kallade allmänna uppdrag, med tonvikt på att förmå den svenska jägarkåren att övningskjuta mer för att minska skadskjutningarna.

Därutöver har Jägareförbundet självt lagt till säkerhetsaspekterna för jägaren och omgivningen. Som ett led i detta har även DVD-filmen Säkrare jakt producerats, en uppdatering av den tidigare filmen Skott i våda.

Hela filmen är 62 minuter lång. Inledningsvis presenteras några exempel

på hur en vanlig jaktsituation kan utvecklas på ett ödesdigert sätt om något försummas.

– Det kan vara att en jägare haft djur i pass, osäkrat vapnet men avstått från att skjuta och sedan glömt att säkra igen, säger Andreas Herlitz.

I nästa avsnitt berättar skidskytten Magdalena Forsberg om vikten av att öva skytte. Hon har visserligen slutat att tävla men underhåller alltjämt kunskaperna för jaktens skull.

Sedan följer två delar med grunderna i hagel- respektive kulskytte. Skytteinstruktören Jocke Smålänning beskriver vikten av kolvanpassning, inskjutning, med mera. Slutligen presenteras förslag på hur man med enkla knep kan göra övningskyttet roligare och mer jaktligt. Här medverkar även tävlingskytten Nathalie Larsson.

– Filmen lämpar sig för självstudier, cirkelstudier och inte minst för jägarexamen, framhåller Andreas Herlitz.

Vidare har Jägareförbundet tagit fram olika skyttebevis: Älgskyttebevi-

set, där man kan samla bevis för avlagda skytteprov i hela 60 år, Björnpasset och, efter förebild från Jägareförbundet Halland, Hagelskyttens träningsbevis.

– Många jaktlag har krav på minst bronsmärke på älgbanan inför älgjakten, men när det gäller hagelskytteträning finns mycket i övrigt att önska, berättar Andreas Herlitz.

Andreas Herlitz hoppas att skyttebevisen ska anammas, så att jägarkåren visar att man tar fullt ansvar för jaktutövningen, vilket ger både bättre jakter och fortsatt gott renommé hos allmänheten. Och ju mer förtrogen man är med sitt vapen, desto säkrare blir också jakten.

Hela projektet är beräknat att kosta cirka tre miljoner kronor.

– Det är väl använda pengar. Genom många små åtgärder ska vi tillsammans ta tag i allt som kan höja kvaliteten på de avlossade skotten, summerar Andreas Herlitz. □

Andreas Herlitz tror på ett bra genomslag för projektet Säkrare jakt.

FOTO: GUNNAR NILSSON

Ladda hem och läs

Inom projektet Säkrare jakt har det tagits fram en rad informationshäften.

De bär titlarna Hälsa jägarna välkomna, Projekt Säkrare jakt – vad kan vi göra för att minska antalet dåliga jaktskott?, Säkerhetsbestämmelser för civila skjutbanor, Miljökrav på skjutbanor, Säkrare björnjakt och Roligare övningskytte. Här återfinns även information om ammunition samt checklistor inför jakten. Ett häfte om hagel-

skytte är också planerat.

Materialet har sänts till skjutbanor och jaktvårdslokaler. Men alla som vill läsa eller ladda hem häftena i form av pdf-filer kan gå in på Jägareförbundets hemsida www.jagareforbundet.se och klicka sig fram via vinjetten Säkrare jakt i rubriklisten. De går också att beställa i original från Jägareförbundet.

Gunnar Nilsson

För gammal som jägare?

Ett av de svåraste överväganden som man både som enskild jägare och som jaktlag har att göra beträffande säkerheten ställs man inför när någons ålder eller ohälsa medför försämrad förmåga som jägare.

Jakten är för många ett livslångt intresse som man inte vill undvara för allt i världen. Åldrande, med som regel försämrad syn eller hörsel, är något högst naturligt men synnerligen individuellt när den eventuella osäkerheten i sinnena kommer.

Följande två episoder kan ge en vink om hur olika självinsikten kan vara.

• Den gamle jägaren blev bara äldre och skröpligare, och en dag bad jaktledaren mannens båda söner att tala med honom om att tiden nog var inne att lägga bössan på hyllan, men ändå vara med vid brasan och i slaktboden för att behålla kontakten med jakten och kamraterna. När sönerna framförde budskapet lät svaret inte vänta.

– Det är ofarligt grabbar. Jag har inte berättat det förut, men de senaste tolv åren har jag inte haft bössan laddad, bara njutit av upplevelsorna på passet!

• Den gamle jägaren var fortfarande en styv skytt. Den här dagen hade han en fotograf med på passet. Det kom en älgko med kalv och ställde upp sig på 60 meter.

Skottet gick.

– Jag såg inte att kalven tecknade för skottet, sade fotografen.

– Nej, jag sköt tjuren, svarade jägaren. Den stora hade horn!

Strax föll kon för det välriktade skottet. Dessbättre kunde kalven fällas senare. När fotografen antydde att synen förmodligen inte längre var på topp hos jägaren blev svaret:

– Gosse, kom med mig till skjutbanan så ska du få en lektion.

Det finns inget i statistiken som visar att äldre jägare är överrepresenterade vid jaktolyckor.

Så egentligen är det kanske inte mer komplicerat än att alla som berörs av en jakt har ett gemensamt ansvar att våga säga till när något upplevs olustigt – oavsett åldern hos den som felar.

Gunnar Nilsson

Även hunden ska synas!

Det förekommer då och då att en jakthund blir skjuten under jakt av en jägare som misstar den för ett villebråd. Sådana händelser är lyckligtvis sällsynta. Betydligt vanligare är att en hund blir träffad för att den befinner sig nära villebrådet i skottögonblicket utan att jägaren sett den.

AV STEN CHRISTOFFERSSON

Risken för att detta ska hända växlar givetvis med jaktformen.

En stövare som är åtskilliga minuter efter haren lever i det avseendet mycket säkrare än en stöthund som praktiskt taget hänger i hasorna på ett vildsvin eller ett rådjur. Speciellt ställande hundar kan leva farligt om inte skytten ser upp ordentligt.

För att undvika olyckor av detta slag bör man, särskilt vid jakter med många deltagare, alltid förse hundarna med markeringstäcken eller löst sittande halsband med utstående flärpar i någon signalfärg.

Vid jakt med stående fågelhund använder man också markeringstäcket i ett annat syfte; för att lättare finna hunden på ståendet i skogen, på fjället eller i vassar och buskmarker.

FOTO: STEN CHRISTOFFERSSON

Utstående, signalfärgade flärpar i det vanliga halsbandet eller pejlhalsbandet är ett bra och allt vanligare sätt att göra hunden synligare för jägare och trafikanter.

Jämfört med risken att bli skjuten under jakt är faran att bli påkörd i trafiken betydligt större för många jakthundar.

Även här hjälper givetvis ett färgglatt halsband eller markeringstäcke. Är halsbandet eller täcket dessutom försedda med reflexer minskar risken ytterligare att hunden ska bli påkörd en sen vintereftermiddag på väg tillbaka till föraren.

Numera kan hunden även föras med aktiva ljuskällor i form av till exempel blinkande halsband. De drivs med batterier som varar mycket länge tack vare att ljuskällorna utgörs av strömsnåla, men ljuseffektiva, lysdioder.

Det är dock tveksamt om de är lika bra som reflexer i skenet från en bilstrålkastare. Risken är att deras svaga ljus inte syns i stark belysning. Men i kombination med reflexer kan de inte vara fel. Dessutom måste man tänka på att

en långhårig eller lurvig hund kräver ett brett halsband för att ljuset inte ska skymmas av päls.

Tänk också på att halsbandet ska vara mjukt elastiskt eller hållas ihop med kardborrband så att hunden kan slita sig loss om den fastnar. □

Tänk på tornen

Det är inte bara vapnen som kan orsaka allvarliga olyckor inom jakt-en.

Likväl som passröjning är en självklarhet inför jakten så är översyn av jaktornen också det.

För några år sedan föll en jägare från ett torn och bröt nacken, men klarade livhanken. En fallolycka att ta lärdom av.

Gunnar Nilsson